

Lachiewicz, Wiesław

Redaktorzy naczelni prasy ZSL w końcu 1960 r.

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 30/1, 65-70

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WIESŁAW LACHIEWICZ (Warszawa)

REDAKTORZY NACZELNI PRASY ZSL W KOŃCU 1960 R.

Analiza i synteza biografii redaktorów naczelnych prasy Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego — rozumianej jako ogół dzienników i czasopism ukazujących się po Kongresie Jedności Ruchu Ludowego (27—29 listopada 1949) i wyrażających ideologię oraz program ich dysponenta — należy do tematów pomijanych zarówno w badaniach historii ruchu ludowego, jak i jego czasopiśmiennictwa. Niniejsze opracowanie jest próbą odwrotzenia zbiorowego portretu socjalno-zawodowego działaczy Stronnictwa, którzy w końcu 1960 r. kierowali redakcjami pism ZSL.

Oceniając ogólną sytuację prasy ludowej w pierwszych latach po połączeniu Polskiego Stronnictwa Ludowego ze Stronnictwem Ludowym trzeba nadmienić, że był to okres regresu i stałego zmniejszania się rozmiarów oraz znaczenia działalności informacyjnej i propagandowej ZSL. Dopiero polityczne przemiany, zapoczątkowane w październiku 1956 r., które stworzyły możliwości i warunki dla umocnienia wpływów Stronnictwa na społeczny i gospodarczy rozwój kraju, pozwoliły na zwiększenie jego aktywności ideowej i programowej, a za tym — na odbudowę i zintensyfikowanie działalności prasowej. Od tego czasu rola prasy Stronnictwa rosła. Powstawały nowe redakcje. Podczas gdy od 1953 r. (po likwidacji w 1951 r. dziennika „Wola Ludu”, a w dwa lata później — dwumiesięcznika „Sprawy Chłopskie”) do końca 1956 r. ZSL dysponowało tylko „Zielonym Sztandarem”, to pod koniec lat pięćdziesiątych posiadało już siedem pism o łącznym nakładzie ponad 6,8 mln egz. w skali rocznej, w tym cztery powstały w 1957 r. Ważnym wydarzeniem było także powołanie przez Prezydium Naczelny Komitetu ZSL w lipcu 1959 r. Wydawnictwa „Prasa ZSL”, któremu powierzono administrowanie, finansowanie i opracowywanie strony technicznej pism oraz ich kolportaż.

W ślad za poszerzeniem bazy informacyjno-propagandowej Naczelny Komitet ZSL prowadził aktywną politykę kadrową w dziennikarstwie. W pierwszym okresie odnowy dokonał istotnych zmian w składzie redaktorów naczelnych swoich pism. Akceptowanie i upowszechnianie no-

wej wizji polskiej wsi oraz potrzeba sięgania do tradycji ruchu ludowego, wspierająca „rozszerzone” aspiracje Stronnictwa, wymagały powierzenia kierowania środkami informacji ludziom doświadczonym w pracy politycznej i identyfikującym się z założeniami deklaracji ideowo-programowej ZSL z 1956 r. oraz z zasadami tzw. nowej polityki rolnej, przyjętej wspólnie przez KC PZPR i NK ZSL w styczniu 1957 r.

O konsekwencji prowadzonej polityki kadrowej najdobitniej świadczy skład osobowy redaktorów naczelnych, jaki ukształtował się w prasie Stronnictwa pod koniec 1960 r. Przedstawiał się on następująco: Stanisław Cieślak („Dziennik Ludowy” — codzienne pismo ZSL, reaktywowane w styczniu 1957 r., wychodzące w dwóch mutacjach terenowych, o rocznym nakładzie 2,2 mln egz.), Dyzma Gałaj („Wieś Współczesna” — organ teoretyczny ruchu ludowego, miesięcznik ukazujący się od marca 1957 r. w nakładzie 32 tys. egz. rocznie), Bernard Górecki („Gazeta Chłopska” — pismo wojewódzkich komitetów ZSL w Poznaniu, Zielonej Górze, Koszalinie, Opolu i Olsztynie, powstałe z inicjatywy ludowców Wielkopolski w grudniu 1956 r., nakład 320 tys. egz.), Mieczysław Grad („Zielony Sztandar” — naczelny organ ZSL, wychodzący dwa razy w tygodniu, o rocznym nakładzie 3,2 mln egz.), Józef Kukułka („Rocznik Dziejów Ruchu Ludowego” — pismo naukowe wydawane przez Zakład Historii Ruchu Ludowego przy NK ZSL, pierwszy numer ukazał się w listopadzie 1959 r.), Stanisław Słupek („Wieści” — tygodnik społeczno-polityczny poświęcony sprawom wsi, redagowany w Krakowie od stycznia 1957 r. dla regionu południowej Polski, o nakładzie 160 tys. egz.), Feliks Starzec („Tygodnik Kulturalny Orka” — powstał w czerwcu 1957 r., przeznaczony dla wiejskich środowisk oświatowo-kulturalnych i inteligencji działającej wśród chłopów, roczny nakład globalny 900 tys. egz.).

Wymieniony skład osobowy redaktorów naczelnych, podobnie jak i liczba prasy Stronnictwa, ustalił się na wiele lat. Podczas gdy S. Cieślak funkcję tę w „Dzienniku Ludowym” pełnił prawie dziewięć lat, to jego poprzednik (Marian Kubiecki) — trzy lata. W „Gazecie Chłopskiej” wielkości te kształtowały się odpowiednio: około pięć lat i półtora roku, a w „Tygodniku Kulturalnym Orka” — ponad pięć lat oraz dwa i pół roku. M. Grad zatrudniony w „Zielonym Sztandarze” od początku 1960 r. kierował tą redakcją przeszło osiem lat. Tylko we „Wsi Współczesnej” i w „Wieściach” nie było zmian od 1957 r., a redaktorzy naczelni tych pism przetrwali, kolejno, osiem oraz dziewiętnaście lat.

Redaktorzy naczelni prasy ZSL z końca 1960 r. w zdecydowanej większości reprezentują pokolenie, które wyrastało i wychowało się przed drugą wojną światową. Ich poglądy formowały się pod wpływem realiów politycznych, społecznych i gospodarczych II Rzeczypospolitej. W 1939 r. ich przeciętny wiek wynosił 22 lata. Pięciu redaktorów (71,4%) urodziło się w rodzinach chłopskich i wywodzi się z ziemi rzeszowskiej,

tarnowskiej i łowickiej. Pozostali mają pochodzenie inteligenckie. Wszyscy, poza B. Góreckim, ukończyli studia wyższe, w tym dwaj przed wojną (filozofię i filologię polską). Kierunki wykształcenia pozostałych: socjologia, ekonomia, filozofia i służba zagraniczna.

Czterech redaktorów podjęło pracę przed wrześniem 1939 r. — głównie w szkolnictwie, w urzędach państwowych oraz w spółdzielczości rolniczej. Zawodowo zajmował się dziennikarstwem S. Słupek — pracował w „Zniczu” (organ ZMW RP „Wici” w Krakowie, miesięcznik oświatowy, społeczny i rolniczy), w „Piaście” (tygodnik polityczno-społeczny i oświatowy poświęcony „Prawom ludu polskiego”) i w „Nurtach” (organ pisarzy chłopskich). B. Górecki w latach 1936—1938 redagował w Poznaniu „Polską Gazetę Ogrodniczą”.

Podczas okupacji niemieckiej redaktorzy będący przedmiotem analizy zajmowali się najczęściej organizowaniem i prowadzeniem tajnych kompletów nauczania, pracą w gospodarce rolnej, w spółdzielczości i działalnością konspiracyjną w ramach Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych, „Rocha” czy też Związku Walki Zbrojnej. D. Gałaj redagował „Skibę” — powielane konspiracyjnie pisemko ruchu ludowego, oraz „Niwę” — z inspiracji ugrupowania „Wola Ludu”. S. Słupek uczestniczył w kampanii wrześniowej. Należał również do Batalionów Chłopskich, podobnie jak F. Starzec i D. Gałaj. M. Grad był żołnierzem Armii Krajowej.

Przyjmując kierownicze funkcje w prasie ZSL — przeciętnie w wieku 42 lat (31 lat miał J. Kukulka, 50 lat — S. Cieślak i B. Górecki) — redaktorzy naczelni z końca 1960 r. mieli bogate doświadczenia w działalności politycznej i społecznej, a nieco mniejsze w dziennikarstwie, choć czterech z nich kierowało już wcześniej (średnio w 31 roku życia) przynajmniej jedną redakcją. Były to m.in.: „Młoda Myśl Ludowa”, „Zarzewie”, „Sprawy Chłopskie”, Polskie Radio w Krakowie. O dużej aktywności politycznej i społecznej redaktorów świadczą funkcje i stanowiska, jakie zajmowali przed objęciem kierownictwa redakcji. S. Cieślak był członkiem Rady Naczelnej i Naczelnego Komitetu Wykonawczego ZSL, posłem do Krajowej Rady Narodowej, a potem na Sejm PRL, zastępcą kierownika Wydziału Ekonomiczno-Rolnego NKW SL, członkiem Komitetu Ekonomicznego przy Centralnym Urzędzie Planowania i Rady Ekonomicznej przy URM. Natomiast D. Gałaj — sekretarzem Zarządu Głównego Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych, wiceprezsem ZW i ZG ZMW „Wici”, członkiem władz naczelnych ZSL, nauczycielem akademickim w Łodzi, w Olsztynie i w Warszawie, doktorem nauk rolniczych. B. Górecki — prezesem WKW PSL „Nowe Wyzwolenie” w Poznaniu, członkiem komisji NKW SL. M. Grad — przewodniczącym Ogólnopolskiego Komitetu Studiującej Młodzieży Wiejskiej „Wici”, członkiem ZG ZMW „Wici” i Prezydium ZG ZMP, członkiem NK ZSL i jego Sekretariatu. J. Kukulka — członkiem Prezydium ZG ZMP, przewodniczącym Krajowej Rady Studenckiej, zastępcą dyrektora Zakładu Historii

Ruchu Ludowego przy NK ZSL, wiceprezesem Warszawskiego Komitetu ZSL, nauczycielem akademickim, doktorem nauk historycznych. S. Słupek był m.in. członkiem Zarządu Okręgu ZMW RP „Wici” w Krakowie i Delegatury Wojewódzkiej Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych, a F. Starzec — członkiem Prezydium WZ SL w Łodzi, Prezydium ZG ZWM, Rady Naczelnej ZSL i Prezydium NK ZSL, prezesem Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Koszalinie, kierownikiem wydziału w ZG ZMP.

Znamienne jest, że tylko w dwóch przypadkach ustąpienie ze stanowiska redaktora naczelnego pisma ZSL zbiegło się z zahamowaniem kariery społeczno-zawodowej lub politycznej analizowanych osób. Dotyczy to B. Góreckiego, który mając 54 lata podjął pracę w lokalnych redakcjach prasowych na terenie Wielkopolski, oraz S. Słupka, który redaktorem naczelnym „Wieści” był do 62 roku życia, tj. do przejścia na emeryturę. Pozostali redaktorzy osiągnęli czołowe funkcje w państwie i ruchu ludowym — wiceprezesa Naczelnego Komitetu ZSL (D. Gałaj i J. Kukułka), członka Prezydium i Sekretariatu Naczelnego Komitetu ZSL (trzy osoby), marszałka Sejmu PRL (D. Gałaj), członka Prezydium Klubu Poselskiego ZSL, członka Rady Państwa, wiceprzewodniczącego Rady Krajowej PRON, członka Światowej Rady Pokoju, wiceprzewodniczącego Rady Krajowej TPPR, prezesa Zarządu Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, wiceprezesa ZG „Samopomocy Chłopskiej”, ambasadora PRL w Meksyku, I sekretarza Ambasady PRL we Francji, dyrektora Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa, dyrektora Wydawnictwa Wiedza Powszechna, wicedyrektora Narodowego Banku Polskiego. Wszyscy byli posłami na Sejm. Niektórzy pełnili funkcje w PAN i na wyższych uczelniach. Dwie osoby uzyskały tytuł profesora zwyczajnego.

Poza S. Słupkiem pozostali redaktorzy pracowali w aparacie politycznym Stronnictwa — przeważnie jako kierownicy wydziałów Naczelnego Komitetu, dyrektorzy ZHRL albo Centralnego Ośrodka Doskonalenia Kadr ZSL czy też jako urzędujący członkowie kierownictwa Naczelnego Komitetu.

Aktywność polityczna redaktorów naczelných prasy ZSL z końca 1960 r. ma swoje korzenie w bogatej działalności w organizacjach młodzieżowych. Większość z nich należała do Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” (przeciwstawiającego się sanacji, związanego ideologicznie ze Stronnictwem Ludowym), a następnie ZMW „Wici” oraz ZMW, zajmując wysokie funkcje społeczne i etatowe. Trzech redaktorów naczelných było znanymi działaczami ZMP, a także organizacji akademickich (D. Gałaj, J. Kukułka i F. Starzec).

Osoby będące przedmiotem analizy wstępowały do ZSL z chwilą jego powstania; wyjątek stanowi S. Słupek, który zdecydował się na członkostwo dopiero w 1957 r. Każdy działał w Stronnictwie Ludowym, głównie w latach 1945—1949, a S. Słupek od 1933 r. B. Górecki rozpoczął

działalność polityczną w PSL (od grudnia 1945 r.), aby w sierpniu 1946 r. przejść do PSL „Nowe Wyzwolenie”, a pod koniec następnego roku do SL i wreszcie do ZSL. Przeciętny wiek wstępowania do ludowej partii wynosi 27 lat.

Działalność dziennikarska redaktorów naczelnych prasy Stronnictwa jest wyraźnie skromniejsza niż ich działalność polityczno-państwowa i społeczna, choć skłonności do wykonywania tego zawodu przejawiali stosunkowo wcześniej i bardzo aktywnie — głównie poprzez organizowanie, współtworzenie i redagowanie pism, zwłaszcza młodzieżowych, konspiracyjnych i o lokalnym zasięgu. Dotyczy to m.in. następujących redakcji: „Skiba”, „Niwa”, „Wiciowa Droga”, „Znicz”, „Nurty”, „Wola Ludu”, „Młoda Myśl Ludowa”. Duży dorobek mają w tym względzie D. Gałaj, S. Słupek, M. Grad i F. Starzec. Na uwagę zasługuje relatywnie pokaźna liczba redakcji — nie zaliczanych do kręgu redakcji prasy ludowej — z którymi współdziałali na stałe lub w nich pracowali. Były to: „Pokolenie”, „Zarzewie”, „Nowa Wieś”, „Polska Gazeta Ogrodnicza”, „Nowe Drogi”, „Głos Olsztyński”, „Warmia i Mazury”, „Gazeta Poznańska”, „Południowa Wielkopolska”, „Głos Lasu”, „Spółdzielnia Produkcyjna”, „Ekspress Poznański”, „Poradnik Gospodarski”. Wszyscy redaktorzy, będący przedmiotem zainteresowania, w różnej mierze, pisali do tytułów nie będących zeteselowskimi. Ich twórczość dziennikarska charakteryzuje się monotematycznością, zarówno z okresu do 1960 r. jak i później. Nie jest też zróżnicowana pod względem form. Są to na ogół artykuły polityczne, o życiu wsi, gospodarce, o przemianach w ruchu ludowym (wspomnienia, komentarze okolicznościowe i historyczne). Najczęściej zamieszczali artykuły wstępne, perswazyjne, nakłaniające do „budowania nowej wsi”, intensyfikowania rolnictwa, krzewienia oświaty i kultury chłopskiej oraz do umacniania pozycji i znaczenia Stronnictwa. Najbardziej zróżnicowany przekrój tematyczny reprezentuje publicystyka redaktora naczelnego „Wieści”. Poruszał on trudne problemy społeczne, pisał o dziejach i bohaterach ruchu ludowego, zamieszczał recenzje literackie, prezentował wybitne sylwetki, był autorem słuchowisk radiowych.

Pięciu spośród siedmiu redaktorów naczelnych pism ZSL z końca 1960 r. może wykazać się autorstwem wydań książkowych, które charakteryzują się spolaryzowaną tematyką. Poświęcone są np. planowej gospodarce w Polsce, powstaniu Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, aktywności społecznej i gospodarczej chłopów, dziejom ich walki i wspomnieniom o działaczach ludowych. Wyjątek stanowią niektóre książki J. Kukułki i M. Grada — o teorii i praktyce stosunków międzynarodowych, a także z zagranicznych podróży, które wykazują znamiona powieści reportażowych.

Reasumując można stwierdzić, że zespół osobowy redaktorów naczelnych prasy ZSL, który ukształtował się po jej żywiłowym rozwoju

w latach 1957—1959, okazał się, jak dotychczas, jednym z najbardziej trwałych w historii czasopiśmiennictwa ludowego. Oceniając działalność prasową Stronnictwa w tym okresie można też zaryzykować uwagę, że redaktorzy naczelni pism ZSL z końca 1960 r. stanowią jakby drugi rzut — świadomie dobranej i właściwie przygotowanej kadry informacyjno-propagandowej — po żywiołowym okresie powstawania nowych redakcji. Potwierdza to dokonana charakterystyka ich osobowości i postaw. Świadczą o tym pozycje, jakie zajmowali w życiu kraju i swojej partii przed oraz w czasie pełnienia powierzonej im funkcji, a także ich losy późniejsze. Byli to przede wszystkim znani, nie tylko w środowisku ludowców, działacze społeczno-polityczni i gospodarczy.

Wszyscy redaktorzy naczelni pism ZSL z końca 1960 r. wywodzą się z nurtu działaczy eselowskich (lat trzydziestych i „odnowionego” Stronnictwa Ludowego w 1944 r.) oraz z młodzieżowego aktywu wiciowego. Wśród nich znaleźli się również tzw. zrehabilitowani — uczestnicy konspiracyjnej działalności Związku Walki Zbrojnych, a następnie Armii Krajowej, czy też tacy, którzy zdecydowali się na wstąpienie do ZSL dopiero w 1957 r.

Czterech redaktorów nie doczekało dzisiejszych czasów, ale życiowa kariera każdego z nich po odejściu z redakcji prasowych Stronnictwa (poza dwoma, w tym w jednym przypadku okoliczności uzasadnione) ciągle się rozwijała. Zajmowali lub zajmują do dziś wysokie stanowiska i funkcje w państwie, w przedstawicielskich organach społecznych i w instancjach ZSL. Jako dziennikarze byli aktywni szczególnie w latach swojej młodości. Organizowali i redagowali różne pisma, częściej pojawiali się na łamach prasy powszechnie dostępnej i konspiracyjnej. Ich twórczość dziennikarska, szczególnie w okresie „dochodzenia i po osiągnięciu kierowniczych funkcji”, jest w zdecydowanej mierze monotematyczna. Najczęściej dotyczy problemów „budowy nowego ładu socjalistycznego na wsi”, rozwoju „planowej” gospodarki rolnej i popularyzowania „aktywności” ZSL. Stosowane przez nich formy i gatunki dziennikarskie charakteryzuje ścisły związek z przekazem treści propagandowych i politycznych identyfikujących się z ideologią, programem i zadaniami Stronnictwa.

Redaktorzy naczelni prasy ZSL z 1960 r. byli przede wszystkim działaczami politycznymi, społecznymi i gospodarczymi. Ich kadrowy „dobór”, w okresie po spontanicznym rozwoju prasy Stronnictwa jako wyniku październikowej odnowy, wykazuje wyraźne cechy trafności decyzji jej dysponenta, który oczekiwał od kierujących redakcjami prasowymi najpierw lojalności programowo-ideowej, a następnie aktywności dziennikarskiej.